

ΟΙ ΩΡΑΙΟΙ ΕΧΟΥΝ ΧΡΕΗ!

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΠΕΚΤΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΡΕΟΣ (ΠΟΥ ΠΑΝΕ ΧΕΡΙ-ΧΕΡΙ)

Στις αρχές της περασμένης δεκαετίας ο πρωθυπουργός της χώρας που του 'χαν δώσει το παρατσούκλι «Γιωργάκης» ανακοίνωσε στο πανελλήνιο ότι το ελληνικό κράτος θα προσφύγει στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο εξαιτίας ανεξέλεγκτου χρέους. «Ψιλοχρεοκοπήσαμε», αυτό είπε κοντολογίς. Στα χρόνια που ακολούθησαν, μας μάθανε με το ζόρι να λέμε ότι η ψιλοχρεοκοπία του ελληνικού κράτους στάθηκε αφορμή για τους δανειστές του να το αναγκάσουν να εκχωρήσει την εθνική του κυριαρχία. Δεν ήταν καινούρια άποψη αυτή, αντιθέτως. Η ελληνική ιστοριογραφία έχει στον πυρήνα της την ιδέα σύμφωνα με την οποία οι «Μεγάλες Δυνάμεις» χρησιμοποιούν ανέκαθεν τα δάνεια προς το φτωχό πλην τίμιο ελληνικό κράτος ώστε να το καταστήσουν έρμαιο. Είναι μια εκδοχή της διαβόητης «θεωρίας της εξάρτησης». Όπως οι πιστοί μας αναγνώστες σαφώς γνωρίζουν, εμείς για το ελληνικό κράτος έχουμε λίγο διαφορετική γνώμη. Διότι το βλέπουμε ως έναν επιθετικό, επεκτατικό σχηματισμό από τα γεννοφάσκια του. Λοιπόν, το χρέος έχει υπάρξει επανειλημμένα καύσιμο για αυτή του την επιθετικότητα κι όχι τροχοπέδη. Το ελληνικό κράτος έχει πολέμησει, άλλοτε με αποτέλεσμα την καταστροφή και άλλοτε την νίκη και την επέκταση, πάντα όμως χρεωμένο μέχρι τον λαιμό, συχνά και χρεοκοπημένο. Και δεν το κόβουμε να αλλάζει χούγια σύντομα.

Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΟΥ

Είναι μάλλον σκόπιμο να θυμίσουμε κάποια απ' αυτά που μας φαίνονται βασικά όσον αφορά την γεωπολιτική θέση που κατέχει το ελληνικό κράτος στον παγκόσμιο διακρατικό ανταγωνισμό και τον τρόπο που έχει επιλέξει να την αξιοποιεί. Πρόκειται για μαθήματα που πήραμε φτιάχνοντας την μπροσούρα *Η Στρατηγική της Ανατολικής Μεσογείου* πίσω στο 2014, τα οποία τα θεωρούμε ανεκτίμητα κι έκτοτε κοιτάμε να τα ανανεώνουμε και να τα εξελίσσουμε όποτε κι όπως μπορούμε.

Η γέννηση του ελληνικού κράτους ήταν αποτέλεσμα αυτού που στην παγκόσμια ιστοριογραφία ονομάστηκε «Ανατολικό Ζήτημα». Με τον κωδικό αυτόν, οι ιστορικοί εννοούν την σταδιακή διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας που απ' τις αρχές του 19ου αιώνα συνέβαινε με ολοένα και ταχύτερους ρυθμούς. Η ταχύτητα αυτής της διάλυσης δεν σημαίνει κιόλας ότι αφέθηκε απ' όσους είχαν συμφέροντα στην περιοχή να συμβεί με τυχαίο τρόπο. Η Ρωσία, για παράδειγμα, κοιτούσε να αποκομίσει απ' αυτήν την διάλυση έναν διάδρομο προς τις Θερμές θάλασσες της Μεσογείου. Η Βρετανία και η Γαλλία κοιτούσαν να μπλοκάρουν την έξοδο της Ρωσίας στα καταγάλανα νερά του Αιγαίου.

Σ' αυτό το σταυροδρόμι αντιμαχόμενων συμφερόντων είναι που γεννιέται το ελληνικό κράτος μαζί με κάμποσα άλλα στα Βαλκάνια σαν και το ίδιο. Καθεμιά από τις δυνάμεις που εμπλέκονταν στον ανταγωνισμό γύρω από το Ανατολικό Ζήτημα είχε την ιδέα ότι η δημιουργία μικρών κρατών στην περιοχή θα της έδινε την δυνατότητα να τα πάρει με το μέρος της προκειμένου η διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας να λάβει χώρα με επωφελή για την ίδια τρόπο, οπότε και την διευκόλυναν. Έτσι, λοιπόν, η μοίρα του ελληνικού κράτους ήταν εξαρχής δεμένη με την εξέλιξη του παγκόσμιου διακρατικού ανταγωνισμού. Αυτό που του έμελλε να κάνει, δηλαδή, ήταν «να αναπτύσσεται και να παρακμάζει ακολουθώντας τις μεγάλες πλανητικές συγκρούσεις». ¹ Βέβαια, σύμφωνα με τους φτασμένους γεωπολιτικούς αναλυτές της Stratfor που ενδεχομένως να σας λείψανε γιατί έχουμε καιρό να τους παραθέσουμε, προκειμένου η Ελλάδα να αξίζει το παραμικρό στις πλανητικές συγκρούσεις, έπρεπε (και πρέπει ακόμα) να μπορεί να ελέγχει το Αιγαίο. Αυτό είναι που της δίνει τη δυνατότητα να ενοποιείται, αλλά πολύ βασικότερα, «προσφέρει στην Ελλάδα [...] τη δυνατότητα να επηρεάζει το εμπόριο που διεξάγεται μεταξύ Μαύρης Θάλασσας και Μεσογείου». ² Μέσω της θέσης της, δηλαδή, η Ελλάδα μπορούσε να διαδραματίζει

σημαντικό ρόλο σε ζητήματα όπως: θα αποκτήσει η Ρωσία το πέρασμα στις θερμές θάλασσες που επιθυμεί, ή μπα;

Εδώ είναι, όμως, που αρχίζουν τα ζόρικα. Η ελληνική ιστοριογραφία, η οποία έχει συνταχθεί σε μεγάλο βαθμό από αριστερούς, μας λέει ότι το ελληνικό κράτος, λόγω αυτής της της θέσης αλλά και λόγω κακής διακυβέρνησης, ήταν και είναι υποχείριο των μεγάλων δυνάμεων που στάθηκαν αρωγοί στην δημιουργία του. Με δυο λόγια, υπαγορεύει πως το ελληνικό κράτος απλά «κάνει ό,τι θέλουν οι ξένοι» δίχως καμία έγνοια για το εθνικό συμφέρον.

Εμάς, από την άλλη, οι ιστορικές θεωρίες που θέλουν το ελληνικό κράτος εξαρτημένο μάς φαίνονται παπατζιλίκια για εθνική χρήση. Διότι από την στιγμή που δημιουργήθηκε αυτό το κράτος στη γωνία των Νοτίων Βαλκανίων πασχίζει να εξυπηρετήσει τα γούστα των δικών του αφεντικών και κανενός άλλου. Αντί να υπηρετεί και να διευκολύνει τα σχέδια των ξένων, εκμεταλλεύεται την παραμικρή ευκαιρία προκειμένου να ευθυγραμμίσει τα δικά του σχέδια με των ξένων και να βάλει εκείνους να τα διευκολύνουν. Όπως το είχε θέσει ο Βενιζέλος ο ορίτζιναλ εν μέσω των διαβουλεύσεων για το αν η Ελλάδα θα συμμετάσχει στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, «προσφέρουμε μικρά αλλά χρήσιμα δύναμη σε στιγμή αποφασιστική». ³

Δηλαδή: το ελληνικό κράτος έχει την δική του ατζέντα· το ελληνικό κράτος περιμένει καρτερικά τις στιγμές που η μικρή του δύναμη θα έχει μεγάλη σημασία για τον διακρατικό ανταγωνισμό· το ελληνικό κράτος, όταν παρουσιάζονται οι στιγμές αυτές, εκμεταλλεύεται τον ανταγωνισμό των άλλων προκειμένου να φέρει εις πέρας αυτή την δική του ατζέντα.

Καλό ε; Καλούτσικο. Το θέμα είναι ότι προκειμένου το κράτος στο οποίο μας έλαχε να διάγουμε τον βίο μας να τα καταφέρει όλα αυτά, πρέπει να ξοδεύει. Οι αναλυτές της Stratfor το τονίζουν αυτό σημειώνοντας ότι «η Ελλάδα δεν έχει άλλη επιλογή από την δημιουργία δαπανηρών αμυντικών ικανοτήτων που θα της επιτρέπουν να ελέγχει το Αιγαίο Πέλαγος». Πού διάολο θα τα βρει όμως τα λεφτά για να κάνει τις δαπάνες; Οι αναλυτές έχουν γνώμη και για αυτό: «Η διατήρηση του ελέγχου στο Αιγαίο [...] εντός του περιβάλλοντος που δημιουργούν οι ανταγωνισμοί της περιοχής, είναι ένα εγχείρημα αδύνατο δίχως έναν εξωτερικό χορηγό». Δηλαδή δανεισμό! Για να μπορεί το ελληνικό κράτος να εκμεταλλεύεται τις ευκαιρίες που πηγάζουν από την θέση του θα πρέπει να χρεώνεται σε όποιον μπορεί να πείσει ότι δεν μπορεί να κάνει αλλιώς παρά να το επιδοτήσει.

Προσέξτε τη διαφορά με τις θεωρίες περί εξάρτησης. Το ελληνικό κράτος δεν το δανείζει κάποιος ξένος για να το κάνει ό,τι θέλει. Το ελληνικό κράτος εκμεταλλεύεται τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται, προκειμένου ο εκάστοτε εξωτερικός χορηγός να πειστεί ότι είναι δικό του συμφέρον να χρηματοδοτήσει το ελληνικό κράτος και τις εθνικές του προσπάθειες. Στο τέλος, το ελληνικό κράτος χρεώνεται και πολεμάει για δικό του λογαριασμό. Αυτά τα δύο, αντί να είναι αντίθετα είναι αλληλένδετα. Και αυτό ακριβώς είναι το θέμα μας.

ΤΑ '80s (ΟΧΙ ΑΥΤΑ ΜΕ ΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ, ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ)

Θα προσπαθήσουμε τώρα να βάλουμε τις ιδέες αυτές να δουλέψουν χρησιμοποιώντας ένα παράδειγμα. ⁴

Στα τέλη της δεκαετίας του 1870, η Οθωμανική Αυτοκρατορία είχε ξεκινήσει να πνέει τα λοίσθια κανονικότερα. Το 1875, έλαβαν χώρα δύο εξεγέρσεις στην επικράτεια της, στην Βοσνία-Ερζεγοβίνη όπως και στη Βουλγαρία. Την επόμενη χρονιά, η Σερβία και το Μαυροβούνιο κήρυξαν τον πόλεμο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία για να ηττηθούν μέσα σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα. Το

Η χρονολογία έκδοσης αυτού του χάρτη είναι το 1877, δηλαδή ενώ η Ρωσία και η Τουρκία σφάζονταν, οι Βρετανοί ανησυχούσαν και έκαναν προληπτικές κινήσεις κι η Ελλάδα καιροφυλακτούσε. Ο τίτλος του είναι «Ο εκδικητής: Ένας αλληγορικός πολεμικός χάρτης». Εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο απεικονίζεται η Ελλάδα. Ένας στρατιώτης με φουστάνελα που κουβαλάει ένα τσεκούρι και κοιτάζει προς τα πάνω. Στο πλάι του φαίνεται ένα πλαίσιο με τις λέξεις: «Ο Θεός βοηθάει εκείνους που βοηθάνε τον εαυτό τους». Εδώ που τα λέμε, δεν μας φαίνεται και πολύ αλληγορική η απεικόνιση. Αντιθέτως, τα ίδια ακριβώς έλεγε και ο Τρικούπης για τον τρόπο με τον οποίο έπρεπε να κινηθεί η Ελλάδα μέσα στο γενικό πλάκωμα.

1877, ωστόσο, η Ρωσία εισέβαλε σε οθωμανικά εδάφη σηματοδοτώντας την αρχή ενός ρωσοτουρκικού πολέμου που διήρκεσε δύο χρόνια. Στο πλευρό της Ρωσίας βρέθηκαν και όλα τα προσφάτως εξεγερμένα βαλκανικά κράτη. Τελικά, οι Ρώσοι έφτασαν ένα βήμα απ' το να μπουκάρουν στην Κωνσταντινούπολη. Οι Οθωμανοί δεν μπορούσαν παρά να παραδεχθούν την κατά κράτος ήττα τους. Η ήττα αυτή σήμαινε όμως κι ένα κάρο πράγματα. Η Ρουμανία, η Σερβία και το Μαυροβούνιο έγιναν ανεξάρτητα κράτη. Η Βουλγαρία αυτονομήθηκε. Η Ρωσία, που είχε να καυχιέται για τον ρόλο της σ' αυτές τις εξελίξεις, μπορούσε δικαίως να υπολογίζει ότι είχε αποκτήσει ένα καλό πάτημα στα Βαλκάνια.

Μπορεί κανείς τώρα να βάλει με το νου του την αντίδραση των ανταγωνιστών του ρωσικού κράτους. Μπορεί να φανταστεί, για παράδειγμα, τους Βρετανούς αρμόδιους να λένε «όπα ρε παιδιά» ή εν πάση περιπτώσει να εκφράζουν την ανησυχία τους με κάποιον τρόπο που να ταιριάζει καλύτερα στο αγγλικό φλέγμα. Όπως και να 'χει πάντως, οι Βρετανοί δεν έμειναν άπραγοι. Κατευθύναν πήγαν και ξαμόλησαν κάτι στόλους κοντά στην Κωνσταντινούπολη να στραβοκοιτάνε φλεγματικά και κάτι τάγματα στη Μάλτα να περιμένουν. Κατέλαβαν επίσης την Κύπρο και καβάτζωσαν κι εκεί στρατό να φυλάει τα νότια σύνορα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Στο τέλος, πιθανότατα υπολογίζοντας ότι το πράγμα μπορεί να στραβώσει ακόμη χειρότερα, έκαναν ντου στην Αίγυπτο και την κατέλαβαν κι αυτή προσωρινά, τόσο προσωρινά που η κατάληψη διήρκεσε κάτι δεκαετίες. Και γιατί όλα αυτά; Γιατί ο φόβος η Ρωσία να βρει τον τρόπο να εξασφαλίσει την πολυπόθητη έξοδο στις θερμές θάλασσες της Μεσογείου κινδύνευε να γίνει πραγματικότητα.

Μαντέψτε τώρα σε ποιον άλλον βαρέσανε καμπανάκι εξελίξεις όπως η ένταση της διάλυσης των Οθωμανών, η διαμάχη γύρω από τους διαδρόμους μεταξύ Μαύρης Θάλασσας και Μεσογείου και το γενικό χάος στα Βαλκάνια. Μα σε ποιον άλλο; Από τα τέλη της δεκαετίας του 1870, το ελληνικό κράτος βρισκόταν σε πυρετώδεις προετοιμασίες διαισθανόμενο προφανώς ότι μέσα στο πλάκωμα θα αναδυθούν ευκαιρίες απ' αυτές που του δίνουν την δυνατότητα να παρέχει «μικράν αλλά χρήσιμον δύναμη σε στιγμή αποφασιστική». Στα είκοσι χρόνια που ακολούθησαν, ο ελληνικός στρατός αναδιοργανώθηκε και οι ελληνικές υποδομές, βασικά αυτές που συνδέονταν με τη στρατιωτική ετοιμότητα, εκσυγχρονίστηκαν. Μέσα στο ίδιο διάστημα, το ελληνικό κράτος προσάρτησε τη

Θεσσαλία και την Άρτα το 1881, προσπάθησε να σύρει τις Μεγάλες Δυνάμεις σε πόλεμο εναντίον της Βουλγαρίας το 1885, διοργάνωσε μια εξέγερση στην υπό Οθωμανική κυριαρχία Κρήτη το 1896 και τελικά πολέμησε με τους Οθωμανούς υπολογίζοντας σε διεθνή υποστήριξη αλλά ηττήθηκε με πάταγο το 1897. Για τον τρόπο με τον οποίο προσπάθησε να εκμεταλλευτεί την θέση του και την μικρή του δύναμη μέσα στον παγκόσμιο ανταγωνισμό εκείνη την περίοδο τα έχουμε πει αλλού και σας συμβουλευόμαστε να ανατρέξετε.⁵ Το ερώτημά μας για τώρα είναι πώς σκατά τα χρηματοδότησε όλα αυτά το ελληνικό κράτος και σε τι οικονομική κατάσταση βρισκόταν καθώς τα έφερνε εις πέρας.

Όπως μας ενημερώνει ο ιστορικός Γιώργος Δερτιλής, «έπειτα από 50 χρόνια αποκλεισμού από τις διεθνείς αγορές, το 1878 οι ελληνικές κυβερνήσεις απέκτησαν ξαφνικά τη δυνατότητα να δανειστούν ποσά πρωτοφανή για την Ελλάδα».⁶ Κι εδώ είναι η σειρά μας να πούμε «όπα ρε παιδιά», χωρίς πολύ φλέγμα. Τι πάει να πει ξαφνικά;

Ο δανεισμός της Ελλάδας δεν μπορεί παρά να προκύπτει από τις εξελίξεις στον παγκόσμιο διακρατικό ανταγωνισμό που περιγράψαμε. Αυτές είναι που είχαν φέρει το ελληνικό κράτος να μπορεί να διεκδικήσει χρηματοδότηση. Κι έτσι ακριβώς έκανε. Όχι για να εξυπηρετήσει τους ξένους ή να υποδουλωθεί, αλλά για να προωθήσει τους δικούς του σκοπούς και τα δικά του συμφέροντα εν μέσω γενικού πλακώματος. Ο Χαρίλαος Τρικούπης, που διετέλεσε πρωθυπουργός της χώρας για μεγάλα διαστήματα εκείνη την περίοδο, το έθετε κάπως ωμά: «Ουδέν δύναται να επιτύχη η Ελλάς υπέρ του Ελληνισμού άνευ της συμπράξεως της Ευρώπης αλλ' η Ευρώπη παρέχει την σύμπραξίν της υπέρ του δικαίου εις μόνον τον κατακτώντα αυτήν, ήτοι εις τον αναλαμβάνοντα την πρωτοβουλία της ενέργειας και εμμένοντα».⁷

Από το 1879 έως και το 1893 το ελληνικό κράτος, εμμένοντας και αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες, χρηματοδοτήθηκε αδρά παίρνοντας συνολικά επτά δάνεια.⁸ Τα χρήματα που εισέρρευσαν από το εξωτερικό χρησιμοποιήθηκαν αποκλειστικά για δύο λόγους. Για υποδομές και για στρατιωτικές δαπάνες, που στην ουσία ήταν ένα και το αυτό.⁹ Αυτά τα χρήματα ήταν που του έδωσαν τη δυνατότητα να εμμένει παραπάνω και να αναλάβει μέχρι το γύρισμα του αιώνα ακόμα περισσότερες από τις πρωτοβουλίες που έχουμε ήδη απαριθμήσει. Φυσικά, καθόλη την διάρκεια αυτής της περιόδου το ελληνικό χρέος αυξήθηκε υπέρογκα και ως το τέλος της υπολογιζόταν κοντά στο ένα δισεκατομμύριο δραχμές.¹⁰

Για τον Δερτιλή, αυτή η πολιτική ήταν αδιέξοδη και δίχως νόημα. Όπως «ξαφνικά» εισέρρευσαν τα κεφάλαια, άλλο τόσο «ξαφνικά» τα πολιτικά πρόσωπα της εποχής έτρεξαν να τα μετατρέψουν αλόγιστα σε στρατιωτικές δαπάνες παρασυρμένοι από κάποιο λαϊκό εθνικιστικό αίσθημα. Αλλά για τα πολιτικά πρόσωπα της εποχής, το πράγμα καθόλου αλόγιστα δεν έγινε. Ο Τρικούπης, και πάλι, το εξηγεί χαρακτηριστικά:

Εάν υπάρχουν τινές οι φρονούντες ότι η κατάσταση της Ανατολής είναι ομαλή επί δεκαετίαν, η πολιτική την οποίαν ακολουθούμεν είναι καταστροφική. Εάν έχωμεν ενώπιον ημών δεκαετίαν ειρήνης δεν επιτρέπεται να δαπανώμεν εις τον Στρατόν και εις το Ναυτικόν όσα δαπανώμεν [...] Εις τους φρονούντας, όμως, όπως ημείς, ότι ανωμαλίας εν Ανατολή επίκεινται, ότι θα παρουσιασθώσι προσεχώς περιστάσεις αίτινες θα παρασύρωσι μοιραίως και ημάς εις ενέργειαν εις εκείνους ουδεμία επιτρέπεται κέψις περί μεταβολής συστήματος, επιβάλλεται δε μάλλον η σκέψις περί συμπληρώσεως των στρατιωτικών και των ναυτικών τη χώρας παρασκευών, αναλόγως προς τα μέσα της χώρας.¹¹

Τι μας λέει, λοιπόν, ο τότε πρωθυπουργός; Η στιγμή για την παγκόσμια σύγκρουση ήταν αποφασιστική. Είναι σε τέτοιες στιγμές που η δύναμη του ελληνικού κράτους είναι περισσότερο πολύτιμη από ποτέ. Επομένως η δύναμη αυτή έπρεπε ενόψει των «ανωμαλιών» να αυξηθεί με κάθε κόστος. Οπότε; Οπότε δάνεια κι επένδυσή τους σε κανόνια και σιδηροδρόμους που θα κουβαλούσαν τα κανόνια. Αν το πράγμα πήγαινε καλά, ο Πρωθυπουργός υπολόγιζε ότι στο τέλος η Ελλάδα θα έβγαινε καταχρεωμένη αλλά με τα σύνορά της να έχουν μετακινηθεί σύμφωνα με τους εθνικούς στόχους. Καμία εξάρτηση δεν θα βρούμε σε τούτον εδώ τον συλλογισμό. Αντιθέτως θα βρούμε το ελληνικό κράτος να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες και να πασχίζει να τις φέρει εις πέρας με τρόπο επιθετικό όχι παρότι είναι χρεωμένο, αλλά με καύσιμο το χρέος για την πολεμική του μηχανή.

Τελικά, για να κλείσουμε και την ιστορία με τα μακρινά εκείνα '80s, το πράγμα πήγε ως εξής: Το 1893 το ελληνικό κράτος χρεοκόπησε υπό το βάρος όλων αυτών των δανείων και τέθηκε υπό διεθνή έλεγχο με πολύ σκληρούς όρους. Παρ' όλα αυτά, όπως ήδη αναφέραμε, πριν ανατείλει ο νέος αιώνας, πρόλαβε να

I. Πίναξ εξωτερικῶν δανείων συναφθέντων κατὰ τὴν περίοδον 1823 - 1893

Τίτλος Δανείου	Χρονὸν ἔτος ἐπιβίβασης	Ε.Β.Φ.Α. ΔΑΠΙΟΝ (στὶς δυνάμεις, χρ. φθ.)		Τὴν ἑξαιρέτως	Ὑψὸς α) ἀναμάρτη πηγαίως	Χρησιμοποίησις προϊόντος Δανείου
		ὄνομα	ἔσοδα			
1. Δανειστικὴ ἀποθήκη	1824	20	13.2 (1)	58 (α')	33 (β')	Διὰ κάλυψιν στρατιωτικῶν δαπανῶν
2. Δάνειον 1833	1832	37.2 (1) 4 43.2 (2)	25.8	34	α. 5.0 β. 7.3	Διὰ κάλυψιν καὶ ἀποπληρωμῆς ὑπολοίπων ἀλλοειρητῶν, ἰσχυρισμῶν Ἐγγυητῶν καὶ ἄλλων δανείων Ἐσπέρ. ὀφειλῶν καὶ ἰσχυρισμῶν.
3. Δάνειον 1838	1837	93.2	41.0	78	α. 6.1 β. 5.16	Διὰ κάλυψιν στρατιωτικῶν δαπανῶν καὶ ἀποπληρωμῆς ὑπολοίπων ἰσχυρισμῶν Ἐσπέρ. ὀφειλῶν.
4. Δάνειον 3% 1843	1841	223.0	89.3	74.8	α. 3.0 β. 8.36	Δι' ἀποπληρωμῆς ὑπολοίπων καὶ ἰσχυρισμῶν Ἐσπέρ. ὀφειλῶν.
5. Δάνειον 3% 1853	1851	160.0	48.8	68.8	α. 3.0 (2) β. 7.12	Διὰ τὸν πόλεμον τῆς Κ. Παρθενίας καὶ ὑπολοίπων στρατιωτικῶν δαπανῶν.
6. Δάνειον 4% 1877 (Μικρασιατικόν)	1881	125.0	56.3	61.1	α. 4.0 (1) β. 5.56	Διὰ τὸν πόλεμον τῆς Κ. Παρθενίας καὶ ὑπολοίπων στρατιωτικῶν δαπανῶν.
7. Δάνειον 4% 1881 (Στασιατικόν)	1883	135.0	111.2	68.2 (α' πλῆρη) 22.3 (β' πλῆρη)	α. 4.0 (1) β. 5.7	Δι' ἑπιστροφήν Ἐσπέρ. ὀφειλῶν καὶ ἀποπληρωμῆς ὑπολοίπων ἰσχυρισμῶν Ἐσπέρ. ὀφειλῶν καὶ ἰσχυρισμῶν.
8. Δάνειον 3% 1896 (Κρητικὸν ἔσοδος)	1896	60.0	32.3	48 (α' πλῆρη) 24 (β' πλῆρη)	α. 3.0 (1) β. 5.96	Διὰ τὸν πόλεμον τῆς Κρήτης καὶ ὑπολοίπων στρατιωτικῶν δαπανῶν.
9. Δάνειον 5% 1896 (Κρητικὸν ἐσοδος)	1896	6.7	5.6	6.6	α. 1.0 (1) β. 8.3	Δι' ἑπιστροφήν ἰσχυρισμῶν ὑπολοίπων ἰσχυρισμῶν Ἐσπέρ. ὀφειλῶν.
		708.8	533.0			

1) Διὰ κάλυψιν στρατιωτικῶν καὶ ἀποπληρωμῆς ὑπολοίπων ἰσχυρισμῶν Ἐσπέρ. ὀφειλῶν.

Πίναξ 18. Δημόσιον μέρος τῆς ἐλλάδος, 1869-1893

ἑξῆς

	1869	1875	1881	1887	1893	1899
Δημόσιον μέρος	157.125.833	159.602.113	211.113.905	525.090.620	720.189.662	825.252.581
Καταβολὴ ἐξωτερικῶν	94.50	102.75	166.12	495.25	717.33	765.23

Στον πρώτον πίνακα βλέπουμε τα εξωτερικά δάνεια που πήρε η Ελλάδα και τον τρόπο με τον οποίο τα χρησιμοποίησε, κατά βάση δηλαδή για στρατιωτικές δαπάνες και σχετικές υποδομές. Η περίοδος που μας ενδιαφέρει είναι από το 1879 μέχρι το 1893. Στον δεύτερο πίνακα βλέπουμε την ξέφρενη πορεία του ελληνικού χρέους κατά την ίδια περίπου περίοδο. Αυτά για να μην νομίζετε ότι όταν λέμε ότι το ελληνικό κράτος πάει και κάνει τσαμπουκάδες ενώ χρωστάει παντού, τα βγάζουμε από το μυαλό μας.

διοργανώσει μια εξέγερση στην Κρήτη το 1896 εξαιτίας της οποίας έναν χρόνο αργότερα ενεπλάκη σε κανονικό πόλεμο με την Οθωμανική Αυτοκρατορία στον οποίο ηττήθηκε με συνοπτικές διαδικασίες. Παρά την ήττα του, ωστόσο, στις συνθήκες που ακολούθησαν η Κρήτη αναγνωρίστηκε ως αυτόνομο κράτος. Και φυσικά η ιστορία δεν σταματάει εκεί. Συνεχίζεται τον επόμενο αιώνα. Το ελληνικό κράτος μέσα σε μερικά χρόνια βρήκε την ευκαιρία να δανειστεί ξανά και να εμπλακεί πρώτα στους Βαλκανικούς Πολέμους κι έπειτα στον Πρώτο Παγκόσμιο και την Μικρασιατική Εκστρατεία. Κι από εκεί να χρεοκοπήσει ξανά, ώσπου να ξαναδανειστεί και να συμμετάσχει στον Β' Παγκόσμιο. Καταλάβετε πώς πάει το πράγμα.

Σούμα, λοιπόν, για το τι μας έμαθε αυτό το παράδειγμα. Αφενός σκιαγραφεί με πολύ σαφή τρόπο την ελληνική εξωτερική πολιτική και βάζει ένα ακόμα λιθαράκι στην διάλυση των μύθων περί εξάρτησης. Το ελληνικό κράτος φαίνεται να αυτενεργεί και να προσπαθεί να εμπλέξει στα δικά του σχέδια δυνάμεις πολύ μεγαλύτερες από το ίδιο. Αφετέρου, όμως, και αυτό είναι που θέλουμε να τονίσουμε, η αυτενεργεία του ελληνικού κράτους χρηματοδοτείται μέσω δανεισμού. Αντί, λοιπόν, το ελληνικό κράτος να μετατρέπεται σε έρμαιο λόγω του χρέους του, το χρησιμοποιεί προς το εθνικό του συμφέρον. Και τελικά, ακόμα και χρεοκοπημένο και υπό Διεθνή Έλεγχο, όχι απλά δεν κάνει ότι του λένε οι άλλοι, αλλά εμπλέκεται σε πολεμικές συγκρούσεις που έχει επιλέξει το ίδιο. Εντυπωσιακό, έτσι;

ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ ΧΡΕΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΟΣ

Είναι πράγματι εντυπωσιακό αλλά δεν είναι καθόλου πρωτοφανές. Αν κανείς κάτσει και βάλει κάτω σε ένα χρονολόγιο τις επεκτατικές κινήσεις της Ελλάδας, πετυχημένες κι αποτυχημένες, αυτό που θα παρατηρήσει είναι ότι όλες τους συμβαίνουν από ένα κράτος υπερχρεωμένο, ενίοτε χρεοκοπημένο, συχνά υπό διεθνή έλεγχο.

- Το 1833 το ελληνικό κράτος δανειστηκε εξήντα εκατομμύρια φράγκα. Το 1837 και το 1844 δήλωσε παύση πληρωμών, δηλαδή πτώχευση. Το 1853, λίγα χρόνια αργότερα, συμμετείχε στον Κριμαϊκό Πόλεμο ενώ παράλληλα εισέβαλλε στην Θεσσαλία.

- Το 1857 το ελληνικό κράτος τέθηκε υπό Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο. Το 1864 προσάρτησε τα Επτάνησα και το 1866 συμμετείχε στην Κρητική Επανάσταση.

- Το 1869 το ελληνικό κράτος τέθηκε πάλι υπό Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο. Από το 1878 έως το 1893 πήρε τα επτά δάνεια που αναφέραμε παραπάνω. Εντωμεταξύ είχε προσάρτησει την Άρτα και την Θεσσαλία το 1881 και είχε προσπαθήσει να αποκινήσει πόλεμο κατά της Βουλγαρίας το 1885.

- Το 1893 το ελληνικό κράτος πτώχευσε. Το 1898 τέθηκε υπό Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο. Το 1897 είχε ξεκινήσει τον ελληνοτουρκικό πόλεμο που κατέληξε σε φιάσκο.

- Από το 1898 έως το 1914 το ελληνικό κράτος πήρε πέντε δάνεια. Στο μεταξύ συμμετείχε στους Βαλκανικούς Πολέμους από το 1912 έως το 1914 και προσάρτησε την Ήπειρο, την Μακεδονία και την Κρήτη. Από το 1917 έως το 1918 συμμετείχε στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο με αποτέλεσμα την προσάρτηση της Θράκης και της Ιωνίας στην Μικρά Ασία.

- Το 1922 το ελληνικό κράτος πτώχευσε ξανά σε δύο φάσεις. Η μία πριν και η άλλη μετά την Μικρασιατική Εκστρατεία που πήγε για τα πολλά αλλά κατέληξε στο γνωστό πακέτο.

- Την περίοδο 1924 έως 1931 το ελληνικό κράτος πήρε εννέα δάνεια. Το 1932 πτώχευσε για μία ακόμη φορά. Το 1940 μπήκε στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στο τέλος του οποίου προσάρτησε τα Δωδεκάνησα.

Όχι κι άσχημος κατάλογος, έτσι; Σίγουρα δεν σκοπεύει να είναι εξαντλητικός αλλά νομίζουμε ότι φτιάχνει μια εικόνα για το ελληνικό κράτος κατά την διάρκεια ενός ολόκληρου αιώνα που καθόλου δεν περιλαμβάνει την «κακομοιριά» ή την «εξάρτηση».

Ο Δερτιλής, βέβαια, βλέπει αυτή την αλληλουχία γεγονότων και βγάζει τα εξής συμπεράσματα:

Σε όλους τους πολέμους και όλες τις πτωχεύσεις της νεοελληνικής ιστορίας επαναλαμβάνεται μια αλληλουχία αιτιών και αιτιατών: οι υπέρμετρες στρατιωτικές δαπάνες, η υπερχρέωση και τα ανεπαρκή φορολογικά έσοδα συνδέονταν σε φαύλο κύκλο ή ορθότερα σε «φάυλη σπείρα».¹²

Οι λέξεις που επιλέγονται εδώ είναι προσεκτικά μελετημένες. Οι στρατιωτικές δαπάνες είναι «υπέρμετρες», το χρέος παίρνει το όνομα «υπερχρέωση» και τα «ανεπαρκή φορολογικά έσοδα» υποδηλώνουν κακοδιαχείριση στο εσωτερικό. Το παράδειγμα που εξετάσαμε, όμως, αλλά και συνολικά οι κινήσεις του ελληνικού κράτους από την σύστασή του μέχρι να πάρει την μορφή που ξέρουμε σήμερα, τίποτα από αυτά δεν δίνουν την εντύπωση ότι το ελληνικό κράτος πήγαινε στα τυφλά από χαζομάρα σε χαζομάρα. Αντιθέτως, χρησιμοποιούσε τον δανεισμό και το χρέος προκειμένου να επεκτείνει την επικράτεια του βάσει εθνικών στόχων που παρέμεναν απαράλλαχτοι επί έναν αιώνα και βάλε. Κάποιες φορές έτρωγε τα μούτρα του, αλλά εν τέλει κατόρθωσε να υπερδιπλασιαστεί ροκανίζοντας την παραπαίουσα Οθωμανική Αυτοκρατορία και εκμεταλλευόμενο τον παγκόσμιο διακρατικό ανταγωνισμό.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΠΕΡΙ ΧΡΕΟΥΣ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΟΥ

Έχουμε την εντύπωση ότι ενδέχεται να σας πήξαμε στις χρονολογίες και τα νούμερα οπότε λέμε να συγκεντρώσουμε εδώ αυτά που καταλάβαμε.

Πρώτον, ένα χρεωμένο κράτος δεν είναι ένα εξαρτημένο κράτος. Το ελληνικό αποτελεί θαυμάσιο παράδειγμα. Διατήρησε την δυνατότητα να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες ενώ δανειζόταν ασύστολα, καταχρεωνόταν και ελεγχόταν οικονομικά. Οι πρωτοβουλίες του όχι απλά δεν υπαγορεύονταν από τους δανειστές τους, αλλά προσπαθούσαν να παρασύρουν τους ίδιους στα σχέδια του ελληνικού κράτους με γνώμονα την εξέλιξη της παγκόσμιας σύγκρουσης. Αλ-

Χάρτης με την εδαφική επέκταση του ελληνικού κράτους από την σύσταση του έως την λήξη του Β' Παγκοσμίου, σε περίπτωση που έχει περάσει καιρός από την τελευταία φορά που καθίσατε σε θρανίο και σας έλειψε. Αν τον βάλει κανείς πλάι-πλάι με πίνακες σαν και τους προηγούμενους για το χρέος και τα δάνεια, ή αντίστοιχους για οποιαδήποτε περίοδο, η εικόνα του χρεωμένου ελληνικού κράτους που παραμένει ανεξάρτητο και επιθετικό γίνεται πολύ ευκρινέστερη.

λοτε είχαν επιτυχία κι άλλοτε είχαν ως αποτέλεσμα η Ελλάδα να τρώει κωλόχερο και να κάθεται στ' αυγά της μέχρι οι παγκόσμιες συνθήκες να της επιτρέψουν να κανονίσει τους επόμενους τσαμπουκάδες.

Δεύτερον, ένα χρεοκοπημένο κράτος δεν είναι ένα ανίκανο κράτος. Το ελληνικό κράτος βρέθηκε να χρεοκοπή κάμποσες φορές μέσα στα εκατό περίπου χρόνια που πολεμούσε με νύχια και με δόντια για την επέκτασή του. Ωστόσο, θα ήταν λάθος να το ξεγράψει κανείς από την παγκόσμια σκακιέρα γιατί λίγα χρόνια αργότερα θα εκπλησσόταν βλέποντάς το να τραβάει ξανά την ανηφόρα του επεκτατισμού με το όπλο στο χέρι.

Τρίτον, οι αντιλήψεις σύμφωνα με τις οποίες το χρέος ταυτίζεται με την εξάρτηση και την ανικανότητα έχουν σκοπό να συσκοτίσουν την φύση του ελληνικού κράτους. Οι αντιλήψεις αυτές δεν μας μιλούν για το χθες. Χρησιμοποιούν το χθες για να μας μιλήσουν για το τώρα. Εκείνοι που τις υποστηρίζουν, ειδικά από τότε που ξέσπασε αυτό που ονομάστηκε «κρίση χρέους» και ανακοινώθηκε επίσημα δια στόματος «Γιωργάκη» μια δεκαετία και βάλε πίσω, έχουν σκοπό να μας παρουσιάσουν το ελληνικό κράτος ως ανίκανο λόγω χρέους κι έτσι να μας στερήσουν την δυνατότητα να μιλάμε για το κράτος μας ως έναν πολεμικό μηχανισμό. Αλλά εμείς ζούμε σε εποχές προετοιμασίας για πόλεμο και δεν πρέπει επουδενί να παραδώσουμε αυτή την ικανότητα. Εδώ είναι που η ιστορία, μέσα απ' την συγκεκριμένη οπτική που προσπαθήσαμε να χρησιμοποιήσουμε στα όσα προηγήθηκαν, είναι δίχως αμφιβολία πολύτιμη.

Για το τέλος, κρατήσαμε την εξής σκέψη που προκύπτει κιόλας από το τελευταίο μας συμπέρασμα: οι αριστερές αντιλήψεις περί χρέους και εξάρτησης χρησιμοποιούν εκτενώς τον όρο «κρίση». Ένα χρεωμένο κράτος που αδυνατεί να εξυπηρετήσει τους δανειστές του, είναι ένα κράτος σε «οικονομική κρίση», έτσι πάει η αφήγηση. Η «οικονομική κρίση» συνδέεται στις αναλύσεις αυτές με κάποιου είδους κρατική ανικανότητα, εσωτερική κι εξωτερική. Προφανώς, εδώ οι αναλυτές μάς αφήνουν να κάνουμε μόνοι μας τον παραλληλισμό μεταξύ ενός κράτους σε κρίση κι ενός ανθρώπου σε κρίση. Και πράγματι, αγαπημένοι αναγνώστες, αν εσείς είστε χρεωμένοι μέχρι τα μπούνια, ενδέχεται πράγματι να περνάτε κρίση κι ενδέχεται ακόμα περισσότερο κανείς να μην παίρνει στα σοβαρά τις απειλές σας. Αλλά εσείς δεν έχετε όπλα! Γιατί να το θυμίσουμε: με κρίση ή χωρίς τα κράτη δεν παύουν να διατηρούν το μονοπώλιο της ένοπλης βίας. Αναλογιστείτε το μάλιστα: τις περιόδους που διέρχονται κρίση τα κράτη αυξάνουν κατακόρυφα τον έλεγχο του εσωτερικού τους, διεκδικούν απόλυτη πειθαρχία από την εργατική τους τάξη και προσλαμβάνουν ολοκληρωτικές μορφές. Τελικά, όπως είδαμε από το παράδειγμα της Ελλάδας, τις περιόδους

Ο πρωθυπουργός που τον ονομάσανε «Γιωργάκη» ανακοινώνει την προσφυγή του ελληνικού κράτους στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο λόγω ανεξέλεγκτου χρέους από το Καστελόριζο, σημείο κλειδί για τις επεκτατικές επιδιώξεις του ελληνικού κράτους. Η επιλογή του μέρους χαρακτηρίστηκε «ηλίθια». Εμάς μας φαίνεται ότι ήταν μια προσπάθεια να συνδεθεί σαφώς το χρέος και ο πόλεμος με τον εκλεπτυσμένο τρόπο που απαιτεί ο 21ος αιώνας. Οι προκάτοχοι του Γιωργάκη είχαν την πολυτέλεια να μπορούν να μιλούν γι' αυτό ανοιχτά. Εκείνον τον έφαγε η μαρμάγκα. Παρ' όλα αυτά, τα χρόνια που ακολούθησαν το ελληνικό κράτος δανεισθήκε ξανά μ' ένα από τα μεγαλύτερα ίσως προγράμματα δανεισμού στην παγκόσμια ιστορία. Και εννοείται πως δεν δίστασε να χωθεί σε όποια σύρραξη βρήκε πρόχειρη στη γειτονιά του. Κάτι ήξερε, λοιπόν, ο Γιωργάκης.

που διέρχονται κρίση τα κράτη στέλνουν την εργατική τους τάξη να ψοφήσει για λογαριασμό τους και πολεμούν με τους ανταγωνιστές τους. Γιατί, επομένως, να χρησιμοποιούμε τον όρο «κρίση»; Στεναχωριούνται τα κράτη που πατάνε στο λαιμό της εργατικής τάξης και διεξάγουν πόλεμο; Κατά την γνώμη μας το αντίθετο. Αυτή είναι η πλήρης υγεία του κρατικού μηχανισμού. Κι αυτήν τρώμε στη μάπα δέκα χρόνια τώρα.

1. Αυτή την διατύπωση αλλά και κάμποσα ακόμα για την θέση του ελληνικού κράτους και την σημασία της θα τα βρείτε σε μια προηγούμενη αναμέτρησή μας με τις θεωρίες της εξάρτησης στο «Η Θεωρία του Κράτους Ζήτουλα (που Μάλλον Είναι Λιγάκι Μπαζόλα)», *Antifa* #59, 02/2018.
2. *The Geopolitics of Greece: A Sea at its Heart*, Stratfor, 21/11/2011. Επειδή δεν κυκλοφορεί τσαμπέ στο διαδίκτυο μπορείτε να μας το ζητήσετε, το 'χουμε και μεταφρασμένο.
3. Η διατύπωση αυτή του Ελευθέριου Βενιζέλου προέρχεται από 1915 και την έχουμε ήδη αναφέρει σε μια άλλη μεγάλη στιγμή που τα είχαμε βάλει με την θεωρία της εξάρτησης στο «Γιατί ο Θουκυδίδης δεν Πίστευε στην Θεωρία της Εξάρτησης», *Antifa* #47, 04/2020.
4. Την αφήγηση που ακολουθεί μπορεί κανείς να την βρει στο John Darwin, *The Empire Project*, Cambridge University Press, 2009, κεφ. 2.
5. Αν όντως θέλετε να ανατρέξετε, δεν χρειάζεται παρά να πάτε ως το προηγούμενο τεύχος και το κείμενο «Ένα Κράτος στην Πρώτη Γραμμή του Πολέμου», *Antifa* #88, 12/2023.
6. Γιώργος Β. Δερτιλής, *Επτά Πόλεμοι, Τέσσερις Εμφύλιοι, Επτά Πτωχεύσεις, 1821-2016*, Gutenberg, σελ. 63.
7. Κώστας Κωστής, *Τα Κακομαθημένα Παιδιά της Ιστορίας*, Εκδόσεις Πατάκη, 2013, σελ. 450.
8. Τα στοιχεία αυτά προέρχονται από το Άγγελος Αγγελόπουλος, *Το Δημόσιον Χρέος της Ελλάδος*, Εκδόσεις Ιωάννου Ζαχαρόπουλου, 1937, σελ. 24. Δείτε και τον πρώτο πίνακα δίπλα για περισσότερες λεπτομέρειες.
9. Σύμφωνα με τον Κωστή στο βιβλίο που ήδη αναφέραμε «το μείζον πρόβλημα για αυτόν [τον Τρικούπη] είναι η ενίσχυση της ελληνικής θέσης στον διακρατικό ανταγωνισμό για την κληρονομιά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ολόκληρο το πρόγραμμα του λεγόμενου τρικουπικού εκσυγχρονισμού [...] μόνο μέσα απ' αυτή την οπτική μπορεί να κατανοηθεί».
10. Τα στοιχεία βρίσκονται στο Κώστας Κωστής, *οπ. πρ.*, σελ. 475. Την απεικόνισή τους σε πίνακα θα την βρείτε στον δεύτερο πίνακα της διπλανής σελίδας.
11. Κώστας Κωστής, *οπ. πρ.*, σελ. 446.
12. Γιώργος Β. Δερτιλής, *οπ. πρ.*, σελ. 28.